laialise populaarsuse linnatööliste ning maa käremeelsema olluse hulgas. Kui 27. XI 1905 kokku astus Tartu seltside poolt seisukorra selgitamiseks ja tegevuse juhtmõtete ning kava ülesseadmiseks kokkukutsutud »ülemaaline rahvaasemikkude koosolek«, valiti T. häälteenamusega (437 h. 801-est) koosoleku juhatajaks. Koosoleku jagunemise järel kaheks osaks juhatas T. käremeelsemat osa ülikooli aulas, kus vastu võeti rida resolutsioone, mis esinevad tolle aja seisukohast õieti radikaalsetena ja on osalt kohandatud sotsiaaldemokraatia erakonna programmile. Nendes »aula otsuste« nime all tuttavaks saanud resolutsioonides kutsuti üles võitlema »praeguse Venemaa vägivallavalitsuse« kukutamiseks »kõigi abinõudega«, nagu revolutsiooniliste omavalitsuste sisseseadmine, valitsuse asutiste ja sõjaväeteenistuse boikoteerimine, alkoholiliste jookide valmistamis- ja müügipaikade sulgemine, raha väljavõtmine pankadest ja riigi hoiukassadest, riigi- ja teiste maksude maksmata jätmine, seniste kohtuasutiste boikoteerimine ja uute rahva valimise põhjal loodud kohtute asutamine, terve rahva sõjariistu panemine »õiguste kaitsemiseks ja uute õiguste muretsemiseks« jne.; lõppsihiks on »asutaja kogu« kokkukutsumine üldise, üheõigusliku, otsekohese, salajase ja proportsionaalse valimisviisi järgi soo peale vaatamata, mille juures nõuti, et Vene riigist peab saama »demokraatlik vabariik«. Agraarküsimuses tunnustati otstarbekohasemaks lahenduseks kõige maa, samuti nagu muudegi tarbeasjade valmistamisvahendite saamist terve ühiskonna ühiseks omanduseks, millise eesmärgi taotlemisel tulevad kaotada kõik mõisamaa eriõigused ja talupoja-seisuse erikohustused ning orjused, tasuta võõrandada ja maatainimestele ära jaotada kiriku-, kloostri-, rüütelkonna-, stifti- ja kroonumaad, sunduslikult omandada kvoote- ja kuuendikumaad ning müüa vakumaad rahva poolt valitud asutiste hindamise alusel, rendilepingud pikendada jne. Omavalitsuse kulude katmiseks tuleb sisse seada progressiivne tulumaks ning koolide juhatus üle anda omavalitsuse kätte, misjuures õppekeeleks peab saama emakeel, kuna vene keel jääb õppeaineks. Kirik ja riik tuleb lahutada põhimõttel, et usk on eraasi, ning kuni lahutuse teokssaamiseni maksud kirikuteenrite heaks maksmata jätta. Edasi nõuti piiramatut streigi- ja ühinemisvabadust, riigilaenude mittekohustavaks tunnustamist uuele valitsusele, otsustati töötada politiliste vangide vabastamiseks, sõjaseaduse ja sõjakohtute ning surmanuhtluse kaotamiseks, terve sõjaväe kojulaskmiseks ja sõjariistade rahva kätte andmiseks. Otsuste täidesaatmise juhtimiseks valiti viieliikmeline büroo, millel pidid olema asemikud maakondades ja linnades. Otsused võeti vastu revolutsioonilises ülendatud meeleolus kainemalt arvestamata reaalseid tõsiolusid ja teot semisvõimalusi. T., kes oma esinemistes enne koosolekut oli väljendanud õige kaugele minevaid nõudmisi, m. s. ka eraomanduse kaotamise suhtes teatava miinimumi piirini, leidis rea otsuseid minevat liiga kaugele reaalsuse pinnalt, ei suutnud aga ühes samamõtteliste kaaslastega oma seisukohta maksma panna. Need »aula otsused« said rahva käremeelsemale osale autoriteetlikkudeks juhtnöörideks, mis tunduvalt mõjustasid revolutsioonilise liikumise süvenemist ja edasiarenemist olude vägivaldse muutmise suunas. Rahva meeleolu ja revolutsioonilise liikumise juhtimiseks mõõdukamatesse rööbastesse kutsusid Tallinna haritlased, nende hulgas T., 11. XII 1905 Põhja-Eesti valdade asemikud Tallinna kokku uueks koosolekuks, mis aga 10. XII maksmapandud sõjaseaduse tõttu jäi pidamata. Algava karistussalkade tegevuse eest põgenes T., nagu rida teisi haritlasi, välismaale ning asus pikemat aega Šveitsis. Kindr. Besobrasov'i salk mõistis sakslaste poolt »Eestimaa kuningaks« nimetatud T.-i Kohilas tagaselja otsusega surma, süütegu nimetamata. Pärast sõjaseaduse kaotamist tuli T. kodumaale tagasi, viibis siin 1 a. eeluurimis-vangistuses ja mõisteti sõjaringkonna-kohtu otsusega $1^1/_2$ a.-ks vangi, millise karistuse ärakandmise järel Peterburi, Tartu ja Tallinna vanglates ta asumisele saadeti Arhangeli kubermangu. Sealt tagasi tulnud, jätkas T. advokaadi ameti pidamist Tallinnas. Eesti maanõukogu valimistel 1917. a. sai T. selle liikmeks ning Eesti Vabariigi algusaegadel määrati ta Vabariigi prokurõriks, kellena ta oli tegev kuni Asutava Kogu kokkuastumiseni. Asutavast Kogust võttis T. osa Maaliidu esindajana ning valiti II ja III Riigikokku põllumeestekogude nimekirja järgi. Olles seaduseandlikkude kogude liikmeks toimis T. ka vannutatud advokaatide nõukogu esimehena. Kui dets. 1925 J. Jaakson'i (vt.) kabinett lahkus, valiti T. riigivanemaks (15. XII), kelleks ta jäi edasi valitsuse kriiside järel 23. VII 1926 ja 4. III 1927 kuni 9. XII 1927. a., mil temale järgnes J. Tõnisson (vt.). T.-i valitsus, mis toetus põllumeestekogudele, asunikkudele, rahvaerakonnale ja kristlikule rahvaerakonnale, kannatas osalt tarviliku sisemise ühtluse puudust ning pidi töötama terava opositsiooni arvustuse all, milline seisund mõjustas mitu tervet ning osalist valitsuse kriisi. Kuigi need korduvalt likvideeriti, väsitas

Eesti biograafiline leksikon, 1926-1929, lk. 511